

بسترها و فرصت های نوین در رابط ایران و هند

- فرزاد رمضانی بونش

پژوهشگر و تحلیل گر مسائل منطقه

گذشته روابط ایران و هند

ایرانیان و هندیان دارای پیوندها گوناگونی و روابط گسترده ای بوده اند. نزدیک های زبانی، فرهنگی و نژادی دو تمدن ایرانی و هندی را دارای روابط پر دامنه ای کرده و این روابط در طول سده ها ی طولانی نیز ادامه داشته است. در دوران نوین نیز روابط رسمی ایران و هند پس از استقلال هند برقرار و پیمان دوستی ای با نام «صلح و دوستی ابدی» را امضا نمودند. اما از نظر سیاسی در عمل هر یک از دو کشور وارد ائتلاف های متضاد دوران جنگ سرد شدند و گسترش روابط دو جانبه را متوقف نمودند. روابط ایران و هند پس از انقلاب اسلامی دگرگونی نوین به خود گرفت و هند از نخستین کشورهای بود که پس از پیروزی انقلاب اسلامی نظام نوین جمهوری اسلامی ایران را به رسمیت شناخت. اما با توجه به نقش متغیرهای مختلف تا پایان جنگ سرد، بهبود قابل توجهی در روابط دو کشور انجام نشد. با فروپاشی شوروی، بروز بحران افغانستان، اهمیت یافتن کشورهای آسیای مرکزی برای هندوستان بسترهایی را برای نزدیکی بیشتر ایران و هند فراهم شد و دیدارهای مقامات بلند پایه دو سو ادامه و به تحکیم روابط اقتصادی دو سویه منجر گردید. در این میان در چند سال گذشته هر چند تحریم های وارد شده به ایران و دخالت متغیرها و بازیگران ثالث و کشورهایمانند آمریکا، روابط دو کشور در سطوحی کاهش یافته، اما نشانه هایی از کوشش دو کشور در حفظ و گسترش روابط با وجود چالش ها وجود داشته است. در شرایط کنونی و با توجه به سفر وزیر خارجه ایران به هند میتواند فرصتها و بسترهای نوین را برای گسترش روابط در نظر گرفت.

بسترها و فرصت های نوین در رابط ایران و هند:

بسترها و فرصت های فرهنگی: در واقع پیشینه روابط فرهنگی و زبانی و مهاجرتی ایرانیان و هندیها شناخته شده است. بعد از اسلام زبان فارسی به مدت بیش از هفت سده زبان رسمی هند بوده و در حال حاضر بیش از یک میلیون نسخه خطی فارسی در کتابخانه های مختلف هند بر جای مانده است. این ارتباط عمیق تمدنی و فرهنگی مورد توجه مقامات دو کشور بوده است. جدا از این هند با حدود 150 میلیون مسلمان، دارای دومین جمعیت مسلمان جهان بعد از اندونزی و همچنین دارای دومین جمعیت شیعه جهان نزدیک به 30 میلیون نفر است. این امر در کنار پارسیان ایرانی تبار زردشتی و نقش بسیار مهم و فراخور آنها در اقتصاد این کشور می تواند یکی از مهمترین بسترهای گسترش روابط بین ایران و هند باشد.

بستر های و فرصت های نوین اقتصادی: هند با جمعیتی بیش از یک میلیارد و دویست میلیون نفر چهارمین اقتصاد بزرگ دنیا، دومین کشور پر جمعیت پس از چین است. رشد اقتصادی متوسط هند در دو دهه گذشته 8/5 درصد بوده و رشد و پیشرفت اقتصادی هند باعث شده کارشناسان رشد اقتصادی 10 درصد را برای سال های آینده این کشور مهم جنوب آسیا پیش بینی کنند. در این بین در بعد همکاری های حمل و نقل و ترانزیتی دو کشور بعد از سال 2005، در پی تشکیل یک کریدور شمال - جنوب با مشارکت روسیه در جهت توسعه اقتصادی منطقه ای و آسان سازی انتقال کالا به آسیای مرکزی و روسیه از بندرهای هندی از راه بندرعباس یا چابهار ایران هستند. بنابراین دو کشور می تواند با گذر از چالش های پیشین همکاری در این حوزه تکمیل و سرمایه گذاری در بندر چابهار و ساخت خط راه آهن چابهار به زرنج افغانستان را سرعت بخشند. در واقع چابهار با عبور از مانع پاکستان برای هند مرکز وصل چند مسیر و کریدور شرق-غرب، جنوب-شمال، اروپا-قفقاز- آسیا است و میتواند در خدمت منافع ایران و هند باشد. گذشته از این ساختار اقتصادی دو کشور ایران و هند مکمل یکدیگر هستند و در بسیاری از زمینه ها خصوصاً حوزه انرژی و ارتباطات و حمل و نقل، نقش مکمل در توسعه دیگری را دارد. لذا هر چند حجم مبادلات غیر نفتی دو کشور هندوستان و ایران در سال 2014 به 13 میلیارد دلار کاهش یافت اما شرایط نوین ایران می تواند به سرمایه گذاری دو کشور در بخش های خودرو، فناوری اطلاعات و منسوجات ایران، تولید دارو، خدمات فنی و مهندسی و... کمک کند.

در حوزه انرژی نیز رشد بالا موجب شده هندوستان، پنجمین مصرف کننده بزرگ انرژی در دنیا گردد و در آینده به سومین مصرف کننده بزرگ انرژی پس از آمریکا و چین بدل گردد. اما این کشور تنها چهاردهم درصد از ذخایر نفت اثبات شده دنیا را دارا است. بنابراین رشد مصرف و رشد اقتصاد در کنار رشد 5 درصدی مصرف گاز طبیعی و وابستگی مدام به نفت وارداتی باعث شده است تا به خاورمیانه و ایران نگاهی استراتژیک داشته باشد. در واقع هر چند روابط انرژی دو کشور در سالهای گذشته تحت تاثیر تحریم و فشار غرب بوده است، اما از آنجا که هندوستان همچنان به ایران به عنوان منبعی جهت تامین انرژی خود مینگرد دو کشور می توانند در راستای تنوع سازی بازارهای صادراتی و وارداتی انرژی خود و جلوگیری از وابستگی به چند کشور ویژه روابط انرژی، گازی و نفتی خود گسترش دهند. در این میان دو کشور می توانند موافقتنامه های پیشین معلق را اجرایی و با گذر از مشکلات پیشین در پروژه های انرژی ایران و توسعه میدان های گازی ایران همکاری داشته یا با احداث یک خط لوله فراساحلی گاز را به هندوستان رسانند. این امر در وضعیت کنونی می تواند به دغدغه استراتژیک هندوستان در حوزه انرژی و گذار از چالش عبور خط لوله صلح از پاکستان پاسخی مناسب دهد.

فرصت ها و بسترهای نوین دفاعی - امنیتی

در واقع از آنجا که امنیت ملی هندوستان در جهت ایجاد منطقه ای امن و با ثبات ، بازسازی و رشد اجتماعی در کشورهای منطقه ، جلوگیری از رشد گروه های رادیکال چون داعش در برابر هندوستان و... است و این رویکردها مخالف و متضاد با منافع امنیتی تهران نیست، دو کشور میتواند همکاری هایی امنیتی و اطلاعاتی در حوزه های مد نظر چون مقابله با تروریسم و مواد مخدر داشته باشند. در بعد دفاعی باید گفت ایران و هندوستان تاکنون چندین دور گفتگوی استراتژیک و تمایل به همکاری دفاعی امنیتی انجام داده اند و قبلاً نوعی نقشه راه را در زمینه همکاریهای امنیتی ، نظامی و دفاعی را امضا و ترسیم کرده اند. اکنون نیز با توجه به برخورداری دو کشور از دانش سطح بالایی نظامی ، توجه بنیادین دو کشور به این حوزه و دانش فضایی و... زمینه های همکاری برای دو کشور در حوزه هایی چون آموزش و تبادل کارشناسان ، تعمیر جنگ افرار ، انتقال دانش نظامی، همکاری های امنیتی، رزمایش مشترک و.. فراهم است.

فرصت ها و بسترهای نوین سیاسی ، ژئوپلیتیک و بین المللی دو کشور

هندوستان و ایران در سه دهه گذشته منافع مشترک فراوان منطقه ای داشته اند. هر دو کشور از اتحاد شمال در برابر طالبان طی سال های 2001-1996 حمایت کردند. هندوستان به عنوان قدرتی منطقه ای در شبه قاره هند، منافع استراتژیکی و قانونی در ثبات و امنیت افغانستان بدور از نفوذ حداکثری پاکستان دارد . دو کشور نگران آینده افغانستان و نوع نفوذ عربستان و پاکستان در آن بوده و نقش مهمی در بازسازی و توسعه افغانستان داشته اند. در حوزه آسیای مرکزی نیز منافع مشترک فراوانی دارند و در واقع گسترش بنادر ایران به هندوستان کمک میکند تا به بازارهای مصرف کالا و منابع انرژی منطقه دسترسی یابد. همچنین عضویت دائم هند و عضویت ایران به عنوان ششمین عضو ناظر در سارک ، عضویت دو کشور در شانگهای ، عضویت هند در بریکس جدا از بستر سازی برای دستیابی به بازارهای اقتصادی منطقه سارک می تواند به ارتقا موقعیت استراتژیک ایران کمک کند. این امر در حالی است که هند دارای مولفه های اصلی قدرت یعنی گستردگی ، جمعیت و قدرت نظامی بوده و اندیشه تبدیل شدن به قدرتی بزرگ در سطح جهانی و کسب حق و تو در شورای امنیت را در سر می پروراند، این امر می تواند به ایران در سوق دادن جهان تک قطبی به چند قطبی کمک و اثرات منفی فشارهای غرب را بر ضد خود بکاهد.